

RÁDIÓS GAZDASÁGI ELŐADÁSOK

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

ELNÖK: BR. PRÓNAY GYÖRGY DR.
HELYETTES ELNÖK: TÓTH JENŐ DR.

TAGOK:

BUDAY BARNA SZTANKOVICS JÁNOS
MÉMETH JENŐ WELLMANN OSZKÁR DR.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

CZVETKOVITS FERENC DR.

SEGÉDSZERKESZTŐ:

SUHAYDA TIBOR

SZERKESZTŐSÉG:

BUDAPEST, V., KOSSUTH LAJOS-TÉR 11. SZ., II. 202.

28. FÜZET

LÓTENYÉSZTŐ KISGAZDÁINK TÉLI TEENDŐI

ÍRTA:

DR. CZAKÓ ZOLTÁN
MINISZTERI OSZTÁLYTANÁCSOS

OLVASD EL, ŐRIZD MEG ÉS GYŰJTSD KÖNYVTÁRBA!

Lótenyésztő kisgazdáink téli teendői.

Írta: **Dr. Czakó Zoltán**

miniszteri osztálytanácsos.

Bár az utóbbi évtizedek, de még inkább a világháború alatt a motorikus erőforrásoknak sokirányú használhatósága kétségtelenül beigazolódott, s elterjedésük ennek megfelelően nemcsak az ipar, közlekedés és kereskedelem, hanem a mezőgazdaság üzemeiben is fokozott mérveket öltött, még sem mondható használhatóságuk annyira általános értékűnek, hogy a magyar mezőgazdaság legrégebbi erőforrását: a lovat és annak használatát, tenyésztését feleslegessé tudnák tenni.

Mert eltekintve attól a kétségtelen igazságtól, hogy pl. a legkevesebb lóerővel működő ilyen motorikus szántógépek beszerzési ára ma még olyan magas, hogy azok a kisebb mezőgazdasági üzemekben gazdaságosan alig használhatók, számtalan más körülmény is igazolja azt, hogy különösen kisgazdáink sokkal olcsóbb erőforrást bírnak lófogataikban, mint a drága áron beszerzendő, sok kiadással járó és tökéletesen ki sem használható motorikus erőforrásokban, gépekben.

Mert a szántásnál, vetésnél és egyéb gazdasági munkáknál is eredményesen használható, megfelelő lóanyag még másirányú hasznot is nyújthat tenyésztőjének akkor, ha azt olyan minőségben tenyészti, úgy neveli és gondozza, ahogya azt e nemes állatfajunk sokoldalú használhatósága megköveteli. Hisz' a jó szántó-vető lóból értékes kocsiló is válhat, mint hátszló is jó szolgálatokat tehet, mint katonaló pedig olyan nemzetvédelmi szolgálatokat teljesít, amelyek elvégzésére motorikus gépek nem alkalmasak.

Korántsem tették tehát a jó lovat és annak tenyésztését ezek a gépek olyannyira feleslegessé, amint azt a nagyobb városok és ipar-telepek megváltozott képe: a száguldva gázoló automobilon tömege mutatja, s nem nélkülözhető a ló a mezőgazdaságban és a nemzetvédelemben sem olyan mérvben, amint azt a felületes szemlélők, vagy pedig a motorikus gépek gyártásával foglalkozó érdekeltségek hirdetik.

Mert amilyen mérvben igaz az, hogy a végtelen nagy területű amerikai farmgazdaságok csakis motorikus gépekkel képesek idejében a szükséges munkákat elvégezni, s hogy a nagybirtokokon szintén gazdaságosan kihasználható e gépek nagyobb munkateljesítménye, ép olyan mérvben igaz az is, hogy a mi kisgazdáink birtokviszonyai, gazdál-

kodási rendszere és szűkös anyagi helyzete mellett sokkal célszerűbb, olcsóbb, tehát jövedelmezőbb is a lóerővel való szántás, vetés és egyéb munkák elvégzése, mint volna az motorikus erőforrások igénybevétele mellett.

S ha még utalok arra is, hogy vasút- és úthálózatunk elégtelensége és tökéletlensége miatt a szomszédos forgalom lebonyolítása is a gőz-, illetve motorikus gépek mellett még igen számottevő területen, s még hosszú időn át a ló vonóerejének és gyorsaságának igénybevételével fog történni, s ha végül még arra a szeretetre is tekintettel vagyok, amellyel kisgazda népünk a ló iránt viseltetik, akkor jogosan hiszem azt is, hogy nem végzek felesleges munkát akkor, amidőn — hacsak nagy vonásokban is — figyelmébe ajánlom lótenyésztő kisgazdáinknak ama legfőbb teendőket, amelyek e reájuk nézve igen hasznos és értékes állat részére — rövid téli pihenője alatt — a megfelelő gondozást, kezelést és ápolást vannak hivatva biztosítani.

Történelmi feljegyzések az arabs, angol és magyar népet említik meg mint olyanokat, amelyeknek fejlődésében igen nagy szerepet játszott a ló. Írásos feljegyzések szerint az arabs népnek azt a kijelentést tette Mohamed próféta, hogy „annyi bűnöd fog megbocsáttatni, ahány árpaszemet adsz lovadnak“; a lovat rajongással szerető és tenyésztő angol szerint „az a legjobb csikó, amelyik előtt leggyorsabban kiürül az abrakos tarisznya“; — a lószerető magyar pedig azt tartja, hogy „kanca elli a csikót, de zab annak az anyja“. Nemde e három különböző mondás mind azt látszik kifejezni, hogy gondozni, nevelni és jól tartani, megbecsülni kell a lovat, mert az tenyésztőjére nézve nagy értéket jelent.

Mohamed próféta, mint népének legfőbb vallási hatalma, bűnbocsánat elnyerésével akarta reábírni a harcos arabs népet lovának megfelelő gondozására. A gazdasági érzékkel kiválóan megáldott angol nép fentebbi mondása ugyancsak azt fejezi ki, hogy a jó lónak nagyon is kijár a szükséges abrakmennyiség, s ugyanezt véli a lótenyésztő magyar is akkor, amikor a zabot jelöli meg a csikó második anyjául!

És mit látunk e három nép lótenyésztésének történetében?

Mohamed népe a legteljesebb mérvben eleget tett prófétája intelmének, mert az arabs nép által kitenyésztett nemes arabs lóanyag később a világ legtökéletesebb lófajtáját, az angol telivért alapozta meg, az angol telivér pedig reányomta nemes bélyegét a mult század folyamán a magyar lótenyésztésre is, s annyira átalakította, nemessé tette azt, hogy az igen rövid idő alatt világhírré tett szert.

A magyar ló világhíre azonban már majdnem teljesen veszendőbe ment, mert lónépességünk legértékesebb része a háborúban elveszett, megmaradt tenyészanyagunk nagy részét pedig a román megszállás vitte el. De ma már, amikor a régi minőségű tenyészanyag legalább részben ismét rendelkezésünkre áll, a továbbhaladás és fejlődés már nemcsak tenyészanyagunk jóságától, hanem igen nagy részben attól is függ, hogy a ló tenyésztésére és használatára utalt kigazdánk eleget tesznek-e mindazon követelményeknek, amelyek teljesítése nemcsak a tavasztól ősziig terjedő nagy munkaidő alatt — hanem a téli hónapok alatt is feltétlenül szükséges azért, hogy népies tenyésztésünk anyaga ismét elérje a háború előtt bírt magas színvonalat, s az ezzel járó nagy gazdasági és anyagi értéket.

E teendőket két főcsoportba osztva vélem legcélszerűbben ismertetni, illetve tárgyalni és pedig először a vemhes kancáknak téli istálló-zása, megfelelő takarmányozása és gondos ápolása érdekében végzendő teendőket, azután pedig a növendékállatok megfelelő tartása, célszerű nevelése és jó takarmányozása céljából szükséges feladatokat.

Legfontosabb teendőjét képezi kigazdánkknak a téli hónapok alatt a szabadból, a nyári jászlakból az istállóba kényszerített ló-állománynak, de különösen a vemhes kancáknak megfelelő elhelyezése, illetve az arról való gondoskodás, hogy azok átteleltetése az egészségügyi követelményeknek minél jobban megfeleljen. Különösen azoknak a tenyésztőknek kell ezt szem előtt tartaniok, akiknek akár szűkös anyagi helyzetük miatt, akár pedig azért nincs megfelelő istállójuk, mert a meglévő rosszat megfelelőbbé, jobbá még nem alakították át.

A téli istállózás legfőbb követelménye természetesen az, hogy a lovak férőhelye elegendő nagy, állandóan tiszta, megfelelően szellőztethető, vagyis olyan legyen, hogy a benne tartózkodó állatok se a nagy hidegtől származó meghűlésnek, sem pedig a nagyon meleg levegőben mindig jobban elszaporodó bacillusok okozta megbetegedéseknek ne legyenek kitéve. Ha az istálló száraz alapzaton, megfelelő magassággal és férőhelyekkel van megépítve, s ablakokkal és ajtókkal a szükséges módon van ellátva, a tisztaságot és jó levegőt, a megfelelő hőmérsékletet és gondos ápolást a tenyésztő minden nehézség nélkül biztosíthatja, s minden olyan veszedelemnek elejét veheti, amely a meg nem felelő helyen és módon épített istállóban elhelyezett állatokat — sokszor leggondosabb ápolás mellett is — állandóan fenyegeti.

A jó istállót megfelelő vastag (30—50 cm.) ledöngölt, tehát könnyen tisztítható agyagburkolattal, jól nyitható és csukható ablakokkal,

megfelelő magas és széles ajtókkal kell ellátni a gödrös, egyenetlen és puha alapzat, a meg nem felelő nagyságú ablakok és ajtó helyett, a falakat pedig meszeléssel kell tisztán tartani, illetve fertőtleníteni.

Miután a téli hónapok alatt már feltétlen bizonyossággal módunkban van megállapítani azt, hogy befedezett kancáink közül melyik fogamzott, vagyis ilyenkor már tudjuk azt, hogy melyek azok az egyedek, amelyek vemhességük folytán gondosabb tartást és takarmányozást igényelnek, e tekintetben is fontos teendők hárulnak kisgazdáinkra.

A vemhes kancának annyival nagyobb értékű és jobb takarmányozásra van szüksége, amennyit a benne fejlődő magzatnak napról-napra növekvő igényei megkövetelnek, s ha netán még ilyenkor is szopóscsikó van alatta, ezt külön számításba kell vennünk. Tartalmasabb, egészségügyi szempontból kifogástalan takarmányt kell nekik adnunk egyrészt azért, mert az értéktelen tömeggel megtöltött belek nyomása a magzat egészséges fejlődésének vetne gátat, másrészt azért is, mert a romlott, egészségtelen takarmány a magzat elvetélését is okozhatná. Szesz- és cukorgyári hulladékok, mert erjedést okozó csirákat tartalmaznak, romlott vagy fagyott takarmány, cukorrépa, penészes vagy egyébként romlott széna etetése az ilyen kancákra felette káros és veszedelmes. Legtermészetesebb s tápértékét tekintve, legmegfelelőbb takarmánya a vemhes kancáknak a jóminőségű zab, a virágzás előtt lekaszált lucerna, baltacim, here- és rétiszéna, de jó a mohar és zabosbükköny is, mert ezekben van meg a fehérjének a keményítőértékhez való legkedvezőbb aránya, s mert valamennyi bővelkedik ásványi anyagokban.

Vemhes kancáink rossz tartása és silány takarmányozása nemcsak az anyára, de a benne élő magzatra is nagyon káros, mert a táplálkozás elégtelensége módfelett hátráltatja a magzat szervezetének tökéletes kifejlődését is. Miután a tápszerek egyik igen fontos, nélkülözhetetlen kiegészítő részét képezi a só, ennek megfelelő adagolását is biztosítanunk kell anyakancáink számára és pedig legcélszerűbben úgy, hogy a szükséges mennyiséget (15—25 grammot naponta) a többi takarmánnyal egyidőben, az abraktakarmányra szórva, adjuk nekik. Itatásukat télen rendszeren vederből kell eszközölnünk, de ivóvizüket előre be kell hoznunk az istállóba, hogy túlságosan hideg ne legyen. Soká azonban még se tartsuk azt ott, mert az istálló ammóniák-, szénsav-, kénhidrogéntartalmú kigőzöléseit a víz magába veszi s ezzel szinte mérgezésszerűen hat nemcsak az anyára, hanem a magzatra

szervezetére is. Télen a szabadban lévő vályúból való itatást kerülnünk kell, mert a fagypont körüli hőmérsékletű víz minden lóra, de különösen a vemhes kancákra nézve, igen veszedelmes. A többszöri itatás előnyös voltára is felhívom kiskisgazdáink figyelmét, mert az etetés előtti itatás az előbbi etetésből származó maradékokat a gyomorból kiöblíti, s azt az utóbb elfogyasztott takarmány jobb feldolgozására, kihasználására serkenti.

Legcélszerűbb a napi takarmányadagot három etetésre feletetni és pedig a legnagyobb adagot este, a legkisebbet pedig a déli etetéskor, azért, mert az éjszaka legtöbb időt enged az emésztésnek, s a szervezet azokból a tápanyagokat tökéletesebben felveheti.

Végül megemlítem még a vemhes kancák ápolása érdekében szükséges apróbb, de mégis fontossággal bíró teendőket is, mint pl. szőrzetük, egész testfelületük, szemük, patáik stb. gondozását, amelyet a rendszeres csutakolás, kefézés segítségével, a szemek és arcrészek mosásával, a paták és láb részek tisztántartásával, megvizsgálásával végezhetünk el, s ezáltal sok olyan bajt előzünk meg, amelyek legnagyobb részben a téli hónapok alatt lépnek fel.

További fontos kötelességét képezi a lótenyésztőnek az is, hogy növendékállatainak megfelelő téli elhelyezéséről gondoskodják, mert ha ezt elmulasztja, s a tavasztól ősziig folytonos mozgáshoz szokott csikókat ennek lehetőségétől a téli hónapok alatt teljesen megfosztja, s ha egy olyan szűk és egészségtelen helyen telelteti át azokat, amelyben sem a mozgásban, sem az egészséges nevelés egyéb követelményeiben nem lehet részük, ezek fejlődésüknek olyan feltételétől esnek el, amelynek visszahatásaként teljes leromlásuk és elértéktelenedésük következik be.

Elgondolásom szerint a csikó felnevelésének legideálisabb módja az volna, hogy azok — természetesen a már magasabb színvonalú tenyésztéssel bíró vidéken — a lótenyésztő szövetkezetbe vagy egyesületbe tömörült tenyésztők által közösen létesítendő csikónevelő ottthonban kapnák meg a legcélszerűbb felnevelés természetes feltételeit és pedig nemcsak azokban a hónapokban, amikor a közös legelőre való járás mellett ez különösebb nehézséggel amúgy sem jár, hanem a téli hónapok alatt is, amikor a csikókat — legelő hiányában — egész napon át tulajdonosaiknak kellene a szükséges takarmánnyal ellátni. E megoldás, amelyet Franciaország Percheron-tenyésztő kiskisgazdái annakidején a gyakorlatban is megvalósítottak, első elgondolásra mindenesetre nehéznek látszik, de mégsem kivihetetlen.

Mert nem kell mást tennünk, mint e csikónevelő otthont olyan szilárd épületekkel, istállókkal ellátnunk, amelyek alkalmasak arra, hogy azokban az arra érdemes csikóanyag egész éven át — tehát télen is — elhelyezhető legyen, s gondoskodni arról, hogy az állomány részére szükséges takarmánymennyiség, ott — legalább bizonyos időre — megfelelően tároltassék, végül, hogy akár az egyes tulajdonosok, akár pedig az érdekeltség megbízottai, alkalmazottai végezzék ott el az etetés és a szükséges gondozás egyéb teendőit. Egy értékes csikóállomány az ilyen — talán költségesebb — téli tartást minden valószínűség szerint meghálálná, mert az ilyen, az egészség követelményének mindenben megfelelő elhelyezés sokkal inkább biztosítja részükre a tökéletes fejlődésnek és izmosodásnak fő tényezőjét képező szabad mozgást és edzés, mint a kispazda kevésbé, vagy egyáltalán meg nem felelő istállójában.

E csikónevelő otthont a vele kapcsolatos tágas kifutóval alig pótolhatja a kispazda szűk istállója, vagy pedig rendszeren elég nagynak alig mondható majorudvara, ahol a téli hónapok alatt korántsem lehet csikájának olyan mérvű mozgásban része, amilyenre megfelelő fejlődése és erősödése érdekében olyannyira szüksége volna.

S mert feltétlen érvényű és értékű szabályként mondhatjuk ki azt, hogy hiábavaló a csikók legjobb takarmányozása és tartása akkor, ha azok számára a szervezetük fejlődéséhez megkívánt mozgást nem biztosítjuk, lótenyésztő kispazdáinknak mindent meg kellene tenniök abban az irányban, hogy a csikónevelés e követelményét minél tökéletesebben biztosítsák.

De igen nagy fontossággal bír a növendékállatok megfelelő takarmányozása is. Igaz ugyan, hogy ennek igen sokszor nagyon is megszabja határát a kispazda korlátolt anyagi tehetősége, a megfelelő takarmány elégtelensége vagy hiánya, de előfordul az az eset is, hogy olyan tenyésztő sem eteti csikait a megkívánt módon, akinek a szükséges takarmány úgy minőség, mint mennyiség tekintetében rendelkezésére áll. Pedig a növésben lévő csikó szervezete, csontozata csak akkor fejlődhet és erősödhet meg tökéletesen, ha a szervezet csont- és izomalkatrészei a legteljesebb mértékben megkapják a gyarapodásukat biztosító tápanyagokat, de különösen a csontképződést előmozdító ásványi anyagokat (meszet és foszfort) és az izomzatot felépítő fehérjeféléket.

Minden lótenyésztő, tehát kispazdáink is, bizonyára tudják azt, hogy a csikóknak ép úgy legjobb takarmánya a jóminőségű széna

és a zab, mint a felnőtt lovaknak. De amíg a télen kevésbé igénybevett igáslónak kevesebb táplálékra van szüksége, s megkívánt erőbeli állapota ilyen takarmányozás mellett is biztosítható, addig a jó legelőt télen át nélkülöző csikónak ez idő alatt nagyobb takarmányadagokat kell juttatnunk, ha azt akarjuk, hogy egészséges, erős és megfelelően fejlett lovak váljanak belőlük.

A takarmányozás napi adagjának mennyisége, de minősége is a csikók kora, fajtája szerint különböző lévén, azok részletes felsorolásától eltekintek s csak arra utalok, hogy a legelőt télen át nélkülöző csikónak nagyobb adag zabra, szénára, takarmányszalmára van szüksége, mint van a legeltetés tartama alatt. Ugyancsak nagyobbodnia kell a takarmány adagjának évről-évre a csikó korával is, mert csakis így fogjuk elérni azt, hogy csikaink jól fejlődöttek, tehát munkára idejében alkalmasak és értékesek is legyenek.

A lovat szeretettel és hozzáértéssel tenyésztő kisgazdáink a takarmányok termesztésére bizonyára eddig is nagy súlyt helyeztek, s lovaiktól eddig sem vonták meg a megérdemelt abrakmennyiséget. Az elmondottak tehát azoknak a tenyésztőknek szólanak, akik vagy nem természetnek elég takarmányt, vagy pedig ha meg is van ezekből a szükséges mennyiség és féleség, rosszul alkalmazott takarékoságból nem juttatnak növendékállataiknak annyit, amennyit fejlődésben lévő szervezetük megkíván.

A csikók testi ápolása is nagy figyelemben részesítendő, de különösen a köröm és pata helyes fejlődését kell a téli hónapok alatt a szükséghez mért körmözéssel és a pata és nyír megfelelő gondozásával előmozdítanunk, mert a ló munkabírásának legfontosabb, de legkényesebb alapja is lábszerkezete, amely ha tönkremegy, úgyszólván a ló teljes értéke elvész.

Végül még egy megszívlelendő tanácsom van kisgazdáink számára és pedig az, hogy bánjunk a csikóval emberségesen. Türelemmel és szeretettel iparkodjunk azt rossz szokásairól leszoktatni, ne üssük, verjük azt ok nélkül, mert ha nem ezt tesszük, csökönyös, ijedős és engedetlen marad, s mint munkába fogott ló sohasem fogja visszatéríteni azt a sok költséget és meghálálni azt a sok fáradságot, amit felnevelése alatt reá pazaroltunk.